

СОФІЯ РУСОВА ПРО ВЧИТЕЛЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ШКОЛИ

Розглядаються погляди С. Русової щодо ролі вчителя національної школи.

У Державній національній програмі "Освіта" ("Україна ХХІ століття") підкреслюється, що одним із головних шляхів поліпшення виховання підрастаючого покоління є реформування змісту виховання, наповнення його культурно-історичними надбаннями українського народу.

Видатним представником української культури, педагогіки, автором концепції національного виховання, нових підручників для школи була Софія Федорівна Русова.

У 1917 році, працюючи в секретаріаті освіти України, С.Русова брала активну участь у творенні національної системи освіти і вважала, що наша школа повинна будуватися на національному ґрунті і в такій школі має працювати національно свідомий вчитель-вихователь.

В незалежній Україні творчо використовуються здобутки і традиції вітчизняної педагогіки, створюється новітня цілісна національна система освіти – від дошкільної до вищої і післядипломної. В цьому відношенні активно досліджується педагогічна діяльність видатних педагогів України, в тому числі і творчість С. Русової (І. Зайченко, М. Євтух, І. Пінчук, О. Сухомлинська, Є. Коваленко та інші).

Завданнями нашого пошуку є вивчення вимог С. Русової до вчителя і реалізація цих вимог у підготовці майбутнього вчителя.

Виступаючи на Міжнародній конференції у Празі у 1927 році, С. Русова підкреслювала: "Необхідно, щоб школа кожного народу була вільною і національною. Необхідно створювати умови для вільного розвитку всіх материнських мов, так як кожна національна культура є складовою культурної традиції" [1].

Провідне місце у навчанні, духовному і фізичному зростанні належить народному вчителю. Він має бути національно свідомою людиною, володіти високим рівнем культури, педагогічними здобутками попередніх поколінь, скарбами народної педагогіки, здатний творчо використовувати їх на практиці.

На переконання С. Русової, любов до дітей – це той ґрунт, на якому виховання досягає своїх завдань.

У своїй роботі "Нова школа соціального виховання" С. Русова писала про вчителя: "Це мусить бути надзвичайної моральної краси людина, що безпосередньо своїми переконаннями, всім своїм поведінням повинна впливати на своїх учнів... Учитель повинен бути не якимсь ремісником, а апостолом правди і науки, який має перед собою не лише матеріальну нагороду за працю, а велике гуманне завдання" [3 : 17-18].

С. Русова вважала, що тільки зусиллями таких апостолів Україна матиме прекрасних людей – патріотів, добрих робітників, інтелектуально розвинених особистостей.

Педагог дбала про поліпшення підготовки вихователів дошкільних закладів та вчителів початкових шкіл. Під її керівництвом було відкрито українське відділення при Фребелівському педінституті у Києві, вища школа для підготовки педагогічних кадрів у Празі. Брала активну участь в роботі учительських з'їзді, де ставила питання про необхідність розширення загальноосвітньої і спеціальної підготовки майбутніх учителів, створення умов для їх самоосвіти, про відкриття педагогічних бібліотек, видання педагогічної літератури.

Високо оцінюючи суспільне призначення вчителя, С. Русова вказує на його відповідальність перед суспільством, перед народом за виховання його майбутнього. Тому вчитель повинен мати високий інтелектуальний рівень, широку загальну і педагогічну освіту, бути психологом і мати глибокі знання зі свого предмету і методики його викладання. Кожний учитель в процесі своєї діяльності повинен багато читати, постійно поповнювати свої знання, бо "той, хто вчить, повинен і сам багато знати".

Вчитель своїми знаннями має стверджувати свій авторитет, який допоможе йому дисциплінувати дітей, вони повинні бачити в своєму оточенні якнайбільше добра і краси.

Особистий приклад життя та діяльності вчителя – гідний наслідування вихованцями. Він повинен відзначатися своєю справедливістю, стриманістю, щирістю, бути активним, енергійним, запалювати учнів своїми справами.

Завдання вчителя – своєю поведінкою, характером викликати любов і довір'я дітей, по-батьківському ставитися до них, добре знати вікові та індивідуальні особливості своїх вихованців. С. Русова образно порівнює дітей з кущами в саду, і підкреслює, що як серед розмаїття кущів немає двох однакових, так і всі діти різняться між собою почуттями, думками, характерами, здібностями.

Разом з тим дитина має зростати не пасивним спостерігачем оточуючого, а усвідомлювати свої і чужі вчинки шляхом обмірковування, самоаналізу. Вчитель, батьки повинні використати кожний випадок боротьби між злом і добром аби виробити в дітях власні судження, виявляти себе в різних життєвих ситуаціях, показати свою "мужність, добре серце і правдиве поведіння".

На думку С. Русової, кожен педагог повинен вболівати за розвиток своїх дітей, будити в них любов та інтерес до знань, намагатися робити навчання радісним для дітей.

Актуальною сьогодні є думка С. Русової про те, що вчитель має не лише вчити учнів, але й виховувати їх характер, зміцнювати волю, викликати свідоме ставлення до своїх обов'язків, формувати поняття відповідальності.

Крім того, педагог покладає на вчителя обов'язок створити в школі "такий лад, при якому немає місця будь-яким злочинам". З цієї метою вона пропонує створити добрі стосунки в процесі навчання з дітьми, керу-

вати їх духовними потребами у позакласній роботі, організовуючи спільні справи і створюючи відповідну моральну атмосферу.

Одночасно вона застерігає вчителя від рутинерства, формалізму, казенної дисципліни, носій добра і краси, вчитель ніколи не карає дітей або їм погрожує.

С. Русова підкреслювала, що вчитель повинен розв'язувати, перш за все, культурно-виховні завдання, виходити за межі школи, сприяти економічному і моральному розвитку не тільки учнів, але і їх батьків, їх родин, жителів певного населеного пункту. Саме такий учитель буде виводити свій народ з темряви, до нового життя і разом з тим С. Русова вимагає нової єдиної школи, в якій би навчався весь український народ.

С. Русову дуже турбувала політична і соціальна незахищеність українського вчительства того часу. Постійна матеріальна скрута, переслідування, безправність в усіх сферах життя негативно позначалися на його загальнокультурному і професійному рівнях, такий учитель мало що може дати у справі виховання. Суспільство повинне створити для вчителя такі умови, щоб він почував себе вільним, щасливим, незалежним у правовому і економічному становищі.

С. Русова вважала, що виховання є процес творчий, однак фундаментом він має науку – закони психології, фізіології, педагогіки; вона надавала вирішального значення загальнокультурній і професійній, особливо психологічній підготовці вчителя і вихователя. Усе виховання має будуватися на пошані до особистості учня.

Створене учителем є найгуманнішим, бо пов'язане з формуванням особистості, громадянина. Якщо є хороший учитель, то є надійне майбутнє у державі, суспільства.

Оцінюючи внесок С. Русової у розвиток педагогічної думки, можна сказати, що її голос набуває особливого значення в часи кардинальних змін підходів до дитини, до самої освіти, виховання, що постали у зв'язку з побудовою нової України.

Подальшим пошуком цієї роботи може бути видання методичних рекомендацій для студентів майбутніх учителів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Васькович Г. Шкільництво в Україні (1905 – 1920) // Мандрівець. – 1995. - № 2.
2. Коваленко Є., Пінчук І. Освітня діяльність і педагогічні погляди С. Русової. – Ніжин, 1998. – С. 85-88.
3. Русова С. Нова школа соціального виховання. – Київ: Либідь, 1997. – С. 17.

Матеріал надійшов до редакції 24.09.03 р.

Осадчая З. А. София Русова об учителе национальной школы.

Рассматриваются взгляды С. Русовой на роль учителя национальнoй школы.

Osadchaya. Z. A. Sophia Rusova about the teacher of the national school.

The views of Sophia Rusova on the teacher of the national school are analysed.